
KATALIN ERREKAGARBITZAILLEA

(4N. SARIA)

Oraindik amaitu ez dan gure gizaldi onen lenengo ogei ta bost urtetan Euskalerriko itxas ertzeko errietan bizi ta arrantzale ogibidea gendunok, gaur baño neke, estutasun, zotin eta negar aldi geiago igarri eta ezagutu gendun gure etxeetan.

Batetik eskola askorik ez gendun; maisurik be ez. Origaitik gure aittitta-amumen oituretan bizi giñan, eta oneik be euren zarretatik ikasitakoaz bizi ziranez, gure oiturak eta jolasak bizimodutik ikasiak ziran, guk geroago ezagutuko dogun zirt-zart-eko aldakuntza eta oituren goitik berako iraultza barik.

Gure amumak esan be egiten eban lenakoak ume jaio ta ume ilten zirala, iñuzente iñuzente.

Erri batzuk, itxasertzean egonarren eta portuak deituarren, ez euken porturik.

Arrantzara txalopetan urten al izateko, mareak errekan sonda egiñarte, ur-arka antzerakoa egin arte itxaro bear izaten eban. Zenbat eta txalupa andiago, txarrago, ugaro edo oxin (kaladu) geiago bear izaten ebelako uretan ibili al izateko.

Eta ori arrantzarako urteetarako zanean, ez zan ainbesteko, azken baten itxaso larri edo ekaitz itxurako eguna ba etorren, etxean geldittu eta kitto. Gero izaten zan goseak eragindako etxeko egoera larria.

Okerrago izaten zan itxasora urten ondoren, an ebiltzala galarren bat sortu, tatarrez sareak eta apari-xuak itxasoan batu eziñik laga bear (eta ori arrantzale geienentzat gerorako ondamendia izaten zan) eta etxerako bidea artu eta portu aurrera eldu naian asi, erdi-etenda eldu, olatuen zabunei eutsi eziñik, eta portuan ezin sartu zirala konturatzean, oraindik sarrerako bear aiña marerik ez egoalako edo ta portuko aoan sartzan eta apurtzen ziran olatu andien eragiñez, ittoteko arriskuan eutsi bear, portu egaleko aitzetara sakadaka eroaten zituen olatuei tarterik ezin artuta, erramuak eskuetan eukezan agureak geiago eziñik bertan bera etsita geratzen zirala, eurekaz jabuetzen zan bizi-bildurpen salbeak errezatu eta lenago be iñoiz egin zituen ermitara belauniko joateko promesak bein da geiagotan errepikatzen.

Eta eurekaz joatzen zan "txo" gaztea, mutiltxo mandataria, oraindik bizarrak urten badako mutiltxo

laguntzallea, txalopako belako zarren artean tostapean eskutatuta, barruari eraginda, aienaka eta zizpuruka.

Bertan bera etzi baño len, olatuen barealdien baten portuan barrura sartzeko une egokia zabaltzeko azti barik, indarrak aulduta eta etenda, il edo bizi barrura sartzea erabagiten ebenean, asko izaten ziran txalopak, indar eta adore barik, olatuen mende sarreran bertan ondoa jo eta tira bira egin, killaz gora geratu, lemia galduta ta gizonak portu sarrerako atxetan edo arri jaurtietan batzen ziran erritarrak jaurtiten eutsezan txikot eta salbabidei esker, konort barik, baño bizirik tatarrez artu eta etxeratzen zituenak.

Ainbeste igaro eta biaramonean, ogirik be ez euken etxean, ama zarrak mutilla okindegira bialdu bear, "taia" eskuetan ebalu, lotsa-lotsa eginda okindegira joan bear, besterik ezean ogi sopak jango ba ziran be. Eta okiña larri, ainbeste zorrei erantzun al izango ete eutsen, lengoak gitxi zirala orain txalopea be galduta, kezkatu bera be, bere "denboraletzan", berak esaten ekian lez, erririk geiena zalako era bardintsuan ebillana, eta berari, napar urun saltzailleak gero ta zekenago agertzen jakozalako.

Orrelakoak gogora ekartzean, zer esan Bermeolako erri txiki baten 1912 udako gau gangar eta aize-tsu baten 115 lagun, danak gizonak, itxasoak iruntsi zitun lako gertaetaz?

Andik egunetara geratzen ziran txalopak itxasoratzen asi ziranean, andrak eta umeak euren aita, gizon edo semeei leiotik agur egin ordez, leioak negarrari eutsi ezinda itxi egiten zituela esaten da ta etxeok kandelak biztuta otoitzean geratzen zirala.

Ala ta be guretarren bizia laster asten zan negarren ittotasuna gainduten. Laster sortzen ziran amets barriak, geien bat itxasoari arriskua kendu nairik, or asten zalako gure erriaren gurutz bidea.

Itxasoaren ibilbideei mollak atara bearra premiñazko zan, urei sakontasuna billatuz, erreketako basak eta loikeriak batu, osasunagaitik, bai eta txalope onbiderako be.

Orrelako lanak, udaletako paperak guzurrik esaten ez dabenez, ba dakigu etxeetako emakumeak egiten-zituela.

Gure arrietan andrak lan egitea ez zan arrigari. Or agertzen dira batelen erabiltzalleak, "batelerak", Pasaian lez; edo ta leorretik txalopei tengadaka sirgan egiten eutsen andrazkoak, batez be portuetan txalopa andi eta gabarren zamak erabilten zituen andra langilleak; gizonezko argin edo lanetako maisu bat buru ebela itxas ertzetako ondartzak eta iatzak ondarrez beteten ibili ziranak, lepoan kopletak erabillezala; ortik gero molla barriak egin eta gizonentzako portu erasogoak egin al izateko.

Ba ziran lan zikin-zikiñak be, gerrirarte uretan sartuta ibili bearrekoak, basa zikiñez kopaletak bete eta buruan ipini ta ur eta basa dariola euren kolko eta lepoak zearko jarioetan erabilten zituenak, erreka erdian gertu eukiten ziran gabarretara uztuteko, euretan itxas zabaletara basak eta zikiñak jaurtiteko.

Andra eder eta galantak, indartsuak ziran, edozetara gertuten ziranak, itxasoaren onurak ez ebelako beteten etxeetako premiñik, eta zorrak itto ez egiezan.

Orrelakoa zan gure zarren bizitza.

Arriskuz betea gizonena, olatuen orru itzaletan lo ta... askotan nun itxartuko ziran ez ekiena.

Neke-miñei emona, eskeinia, amaena. Eta etxean ama-ordetza egin bearrean gertuten ziran beste emakume askorena.

Lenakoena, iñuzente jaio, garratz bizi eta atseden antzera, askotan, auleriak edo gaxoak jo ta iñuzente-iñuzente il.

Oneitako bat katalin zan.

Atso zar ezagutu neban Oean etzanda, jagiteko adore barik.

Berak eroapenez eroian bere zartzaroa, eta biziteko iraupen edo indisiño lez umetako kantu zarrak gogoratzen pasaten eban eguna.

Ez eban bere lan arriskutsu edo zikiñik gogoratzen. Orrelakorik ez. Esan be egiten da bein adin batera eldu ezkerero, oraingo gauzarik ez dala gogoratzen, eta orde z umetakuak en-az gogoratzen dirala.

Katalin oeak "artuta" bizi zan. Eta sasoi bateko kantuak gogoratzen ekiazan eta eurekaz jolastu. Neke andi barik.

"Kukumiko kañola,
kañaberia lanosa,
pitxote ta pitxote
jaunak nora zoaze?
Kalian gora, kalian bera
biribiltxua alkate.
Eskuan daukat auzixa.

poltsan urregonixa,
amumatxuak ba lekixa
atako leutzake begixa".

Arrituta geratzen ziran bera ikusten joaten ziranak, baña etxeakoak esaten ekien orrelako gogorapenetan ordu baketsuak emoten zitula, bestela or ibilten zala oean gorputzari tokirik ezin billatuta, batari deitu eta besteari oea aldatu eragin eta keixu eta keixak agertzen.

Bein orrelako kanta bat gogoratzen ebanean, egunetan jarduten eban. Baña kosta egiten jakon barri bat gogoratzea.

Norbaitek belarrira sarrera emon ezkerero, ba ekiazan arin luzatzen. Bai eta guk erdi-galduta edo ezin asmatuta asitako bateri, puntea arin luzatzen. Baña konturatzen zan edo igarten eban berak bere erara ekiala zerbait, eta andik ez eban iñok atarako.

Beste egun batzutan... bere artean asiko zan:

"— Katalin goikua,

—Zer dozu bekua?

—Ba zatoz iturrira?

—Ezin neike etorri.

_ Zer dozu ba?

—Senana etorri.

_ Zer ekarri?

—Zapata Kaltzerdi.

—Ze kolore?

— Gorrixe, Zurixe, Kikirriki!"

Eta Kikirriki, kikirrikika, oeko izara tartetik bere ainka azpiak ezin atarata ibilten zan eta ez zan geratzen bietzat erakutsi arte eta bane algara egin, bear ba da "apain apain egoala" ta arrotasun aizeagaz.

Baña egunak joan, egunak etorri, gero ta zimelago ta aulago igarten zan. Lo konkor. Eta bein ordurarte iñoiz entzun ez eutsen kanta erdi lotan esaten igarri eben:

"Lua, lua, santa lua,
zeru altuko Jaungoikua.

eragiozu umetxo oni

ordu bi edo iruko lua".

Eta "lua, lua Jaungoikua..." ortxe eten jakon kantea.

Zurru-zurru, arnas estu, larritasun irriparrea... ta agur egin eutsan munduari. Ikusten ioazenei, etxeakoak eroapenez esaten eutsen:

Koitadea, orrek ezagutu ebean mundu baltza... eta iñuzente-iñuzente il da.

ZUBIKARAI'tar AUGUSTIN